

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук,
професора Безлюдної Віти Валеріївни
на дисертаційне дослідження Станіславчук Наталії Іванівни з теми
**«Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов
у позааудиторній діяльності»** на здобуття освітньо-наукового ступеня
доктора філософії галузі знань 01 «Освіта / педагогіка» за спеціальністю 011
– освітні, педагогічні науки

**Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами
відповідних галузей науки.**

Демократичні перетворення в нашій державі зумовлюють нові підходи до підготовки майбутніх учителів, їх навчання, виховання не лише під час занять, а й у позааудиторній діяльності. В умовах реалізації нової парадигми освіти особливо гостро постає питання якості формування ключових компетенцій, якими повинен володіти майбутній педагог, в тому числі майбутній вчитель іноземних мов, необхідних для ефективної професійної діяльності в школі. Формування етичної компетентності є однією з основних компетентностей, яка визначає стратегію системи української педагогічної освіти. Одним із шляхів вдосконалення процесу її формування є позааудиторна робота.

Аналіз фахової літератури свідчить про наявність достатньо великої кількості наукових праць, що висвітлюють різні аспекти цієї проблеми. Однак проведений Н. І. Станіславчук ґрунтовний аналіз наукової літератури з означеної проблеми показав, що процес формування та розвитку компетенцій і компетентностей майбутнього вчителя переважно розглядається у межах освітнього процесу, самостійної роботи здобувачів освіти у межах конкретних навчальних дисциплін, педагогічної практики. Проте цілісного, структурованого дослідження проблеми формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності немає, що підтверджує актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження.

Поряд з цим проблематика формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності потребує подальших наукових розвідок у зв'язку із наявністю не вирішених повною мірою протиріч, серед яких:

– вимогою державних освітніх стандартів вищої освіти до підготовки майбутніх учителів іноземних мов у контексті оволодіння ними етичною компетентністю та недостатнім рівнем науково-теоретичного та методичного забезпечення процесу його формування у позааудиторній діяльності закладів вищої освіти;

– достатнім рівнем розробленості проблеми формування професійних компетентностей вчителів, педагогічних працівників і недостатнім теоретичним обґрунтуванням проблеми формування етичної компетентності майбутнього учителя іноземних мов у позааудиторній діяльності закладу вищої освіти;

– високими вимогами до якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, що передбачають сформованість знань, умінь і навичок іншомовного спілкування, і недостатньою розробленістю педагогічних умов формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності, які значною мірою впливають на сформованість умінь і навичок іншомовного спілкування;

– педагогічним потенціалом іноземної мови у формуванні етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов і неналежним рівнем її організації в закладах вищої освіти у зв'язку із соціально-економічними і політичними умовами, які склалися останніми роками в українському суспільстві.

У контексті наведених вище положень дисертаційне дослідження, виконане Станіславчук Н. І.: «Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності», видається цілком актуальним та обґрунтованим.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 25 жовтня 2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді координаційних досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 5 від 27 листопада 2018 р.), а самі дослідження були складовою плану комплексної теми кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету «Сучасні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов в контексті діалогу культур» (державний реєстраційний номер 0117 U 006941) та теми кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури «Міжкультурна комунікація: філологічний та методичний аспекти» (державний реєстраційний номер 0122 U 200105).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна праця Н. І. Станіславчук передбачає теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності закладів вищої освіти. Поставлену мету авторка роботи досягала шляхом вирішення чітко визначених наукових завдань.

Аналіз тексту дисертації дисертантки та змісту публікацій дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Дисертанткою опрацьовано значний масив наукових джерел (231 найменування, з них 34 іноземними мовами)), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною теоретико-методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Н. І. Станіславчук містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес освітньо-виховний процес Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (ЦДПУ імені В. Винниченка, м. Кропивницький, довідка впровадження №22-Н від 24.06.2022 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ імені М. Коцюбинського, м. Вінниця, довідка впровадження №06/19 від 15.08.2022 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, довідка впровадження №697-33/03 від 30.08.2022 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк, довідка впровадження №03-24/01/1938 від 30.08.2022 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ, м. Рівне, довідка впровадження №01-12/41 від 01.09.2022 р.), Мукачівського державного університету (МДУ, м. Мукачево, довідка впровадження №886 від 01.08.2022 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Фактичний матеріал, результати дослідження та основні положення й висновки дисертаційного дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі закладів вищої освіти при формуванні етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності. Матеріали дослідження можуть бути використані у системі післядипломної освіти педагогічних працівників; у розробці елективних курсів, програм самостійної роботи здобувачів вищої освіти; при написанні кваліфікаційних робіт; у діяльності наукових гуртків, студентських проблемних груп тощо.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертація на правах рукопису має чітку структуру і складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів з висновками, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 231 сторінки друкованого тексту, основний зміст викладено на 154 сторінках. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що дисертаційне дослідження є цілісним, характеризується чіткістю викладення матеріалу та логічною послідовністю розгортання та опису дослідження, має узгоджені між собою мету і завдання, у відповідності до яких обґрунтовано викладені основні результати та сформульовані висновки дослідження.

Результати дисертаційного дослідження в повному обсязі викладено у фахових закордонних та вітчизняних періодичних джерелах з педагогічних наук. Авторкою аргументовано наукову новизну і практичне значення

отриманих результатів та наведено дані щодо закордонних та вітчизняних конференцій, що підтверджують апробацію результатів дослідження.

Перший розділ «Теоретичні основи проблеми формування етичної компетентності» містить 2 підрозділи, у яких авторка аналізує категорійно-поняттєвий апарат дослідження та педагогічний потенціал позааудиторної діяльності у формуванні у майбутнього вчителя іноземних мов етичної компетентності.

Важливою складовою наведеної теоретичної розвідки є розгляд та уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження. Зокрема, здобувачкою узагально дефеніції: «етика», «компетентність», «компетенція», «етична компетентність», позааудиторна діяльність» на основі яких сформульовано авторське визначення поняття «позааудиторна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов».

Узагальнюючи матеріали першого розділу, дисертантка вказує на актуальність порушеної наукової проблематики щодо вивчення різних її аспектів: на важливість низки нормативно-правових документів концептуального значення, що у сучасній педагогічній науці високо актуалізується і в яких позиціонується роль етичної компетентності у становленні сучасного вчителя. Зокрема, здійснено теоретичний аналіз сучасних європейських та вітчизняних документів, у яких відображена етична складова вчителя, педагогічного працівника, науковця.

Другий розділ «Теоретико-емпіричний аналіз етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов» структуровано на два підрозділи в яких здобувачка обґрунтовує та визначає педагогічні умови формування національної етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, а також механізми їх реалізації; наводяться результати формувального етапу дисертаційного дослідження та їх інтерпретація.

До переваг змісту цього розділу відносимо дослідження структури етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності, складниками якої є: компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (повнота, міцність і усвідомлення отриманих знань; ставлення до учасників освітнього процесу та майбутньої професійної діяльності з дотриманням етичних вимог; активність й ініціативність в позааудиторній діяльності морально-етичного характеру); показники (володіння системою знань з професійної етики, усвідомлення їх важливості в особистісно професійному становленні як майбутнього вчителя іноземних мов; розуміння цілей і завдань в оволодінні морально-етичними нормами спілкування, необхідними майбутньому вчителю іноземних мов для проектування і реалізації різних видів педагогічної діяльності, а також розуміння цілей і завдань позааудиторної діяльності в оволодінні етичною компетентністю; сформованість мотивації та інтересу до майбутньої педагогічної діяльності і проблем формування етичної компетентності; сформованість установок, ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя іноземних мов, ціннісного ставлення, поваги та емпатії до всіх учасників освітнього процесу під час позааудиторної діяльності, прагнення до

оволодіння етичною компетентністю); рівні її сформованості (високий, середній і низький).

У *третьому розділі* «Експериментальна перевірка етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності».

Організовано і проведено контрольний експеримент, за результатами якого отримано дані підсумкового зрізу, які висвітлюють стан сформованості етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності за результатами формувального експерименту. Зріз проводився по кожному окремому компоненту етичної компетентності: когнітивному, мотиваційному, діяльнісному, а потім здійснювалися підрахунки по сформованості етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності як цілісного педагогічного явища.

Результати контрольного етапу експерименту засвідчили позитивну динаміку сформованості етичної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності як цілісного педагогічного явища: до високого рівня віднесено 26,35% респондентів ЕГ, що на 15,12% більше, ніж під час констатувального експерименту; до середнього рівня - 60,65%, що на 24,42% більше у порівнянні з констатувальним зрізом. Кількість респондентів з низьким рівнем становить 12,97%, а це на 39,54% менше у порівнянні з констатувальним зрізом. Таку динаміку здобувачка пояснює належним рівнем організації педагогічного експерименту, чітким визначенням мети дослідження та виконанням усіх поставлених завдань, підбором оптимальних форм і методів формування цього педагогічного явища.

Отже, дисертаційна робота Н. І. Станіславчук за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому вперше обґрунтовано та експериментально перевірені педагогічні умови процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності закладів вищої освіти.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання:

1. У науковому пошуку дисертанткою на різних етапах використано методи дослідження: теоретичні, емпіричні та статистичні. Однак, доцільно було б їх представити у вступі дисертації.

2. Позитивно оцінюючи матеріал першого розділу «Теоретичні основи проблеми формування етичної компетентності» в якому здійснено аналіз базових понять дослідження; вивчено педагогічний потенціал позааудиторної діяльності у формуванні у майбутнього учителя іноземних мов етичної компетентності, однак, зауважимо, що предметом розгляду теоретичних засад дослідження також могло б стати висвітлення у окремих підрозділах стану дослідженості проблеми та нормативно-правової бази, що значно посилює роботу.

3. Розглянувши у п. 1.1. поняття «етика», «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід», здобувачка на с. 49 подає авторську дефініцію «етична компетентність майбутнього учителя іноземних мов». Вважаємо, що для визначення авторської дефініції варто було б проаналізувати і такі поняття як «майбутні учителі», «іноземні мови». Крім того, логічно було б, зважаючи на назву дисертаційного дослідження, розширити авторську дефініцію таким ключовим поняттям як «позааудиторна діяльність» та подати його повне визначення у п. 1.2.

4. Схвально оцінюючи другий розділ дослідження «Теоретико-емпіричний аналіз етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов», у якому досліджено структуру етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності: компоненти критерії, показники та рівні, вважаємо, що доцільно було б представити модель формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності.

5. Враховуючи перспективність проведеного аналізу поняттєво-термінологічного апарату дослідження, варто було б оформити напрацювання у форматі науково-методичного посібника та видати окремим виданням у контексті подальшої наукової роботи дисертантки.

Виявлені недоліки не зменшують наукової і практичної цінності проведеного дослідження, не є принциповими щодо сформульованих положень наукової новизни, актуальності та висновків, Загалом вважаю, що дисертантка, виконавши дисертаційну роботу, зробила помітний внесок у вирішенні актуальної проблематики в галузі освітніх, педагогічних наук.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Результати дисертаційного дослідження відображено у 14 публікаціях, із них 2 у співавторстві. 5 статей відображають основні наукові результати, з яких 3 у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях, з яких – 1 стаття індексується в МНБ Scopus (у співавторстві), 7 – апробаційного характеру; 2 – додатково висвітлюють наукові результати.

На основі аналізу змісту публікацій Н. І Станіславчук можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Дотримання академічної доброчесності. У дисертаційній праці Станіславчук Наталії Іванівни з теми «Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності» не виявлено порушень академічної доброчесності, що підтверджується наданням достовірної інформації про результати власних досліджень, використанні методики досліджень та вказаних джерел інформації. У випадках використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, у дисертації завжди є відповідні звернення на джерела, що відповідає вимогам законодавства про авторське право та суміжні права.

Висновки. Цілісний аналіз дисертації Станіславчук Наталії Іванівни та аналіз наукових публікацій за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що дисертація є завершеною, самостійною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, характеризується обґрунтованістю та аргументованістю рекомендацій та висновків.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Станіславчук Наталії Іванівни «Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності» відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

В. В. Безлюдна

Підпис офіційного опонента
Безлюдної В. В. засвідчую
ректор Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини
доктор педагогічних наук, професор

О. І. Безлюдний